

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Гриценко Маргарита Володимирівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: ArmiBest@ukr.net

Ключові слова: *вибори, виборчі права, кримінальна відповідальність, статистика, кількісна характеристика.*

Вибори як політико-правовий інститут відіграють важливу роль в суспільстві, оскільки вони є засобом формування органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Виборчий процес триває протягом короткого часу, а тому потребує встановлення та закріплення чіткого та дієвого механізму, який включає також відповідальність за порушення виборчих прав.

Виборче законодавство України характеризується відсутністю систематизованості та уніфікації. В науковому світі розроблено ідею про створення виборчого кодексу, проте на сучасному етапі він залишився лише в проектах.

На сьогоднішній день вибори в Україні регулюються: Конституцією України, Закон України «Про вибори Президента України», Закон України «Про вибори народних депутатів України», Закон України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів».

Відповідальність за порушення виборчих прав громадян України є міжгалузевим інститутом і встановлюється нормами конституційного, цивільного, адміністративного та кримінального права. В даній роботі ми розглянемо кримінальну відповідальність.

Кримінальна відповідальність є одним із видів юридичної відповідальності. Вона розуміється як передбачене Кримінальним кодексом обмеження прав і свобод особи, яка вчинила злочин, що індивідуалізуються в обвинувальному вирокі суду і здійснюються спеціальними органами виконавчої влади держави[1, с. 29].

Для демократичної держави захищеність виборчих прав, як і їх закріпленість і визнання на національному рівні, є показником рівня демократичності.

Розділ V Кримінального кодексу України «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина» містить статті, що мають на меті охорону та захист низки виборчих прав громадян України: право обирати і бути обраним, принцип таємності голосування, принцип рівності виборчого права тощо. Зокрема, ст. 157 – перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії або комісії з референдуму чи діяльності офіційного спостерігача; ст. 158 – фальсифікація виборчих документів, документів референдуму чи фальсифікація підсумків голосування, надання неправдивих відомостей до органів Державного реєстру виборців чи фальсифікація відомостей Державного реєстру виборців; ст. 158-1 – незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму; ст. 159 – порушення таємниці

голосування; ст. 159-1 – порушення порядку фінансування виборчої кампанії кандидата, політичної партії (блоку); ст. 160 – порушення законодавства про референдум.[2]

Відповідно, злочини у сфері виборчих прав можна класифікувати за предметом. Предметом зазіхань може бути: виборча документація (незаконне знищення документації виборів чи референдуму, фальсифікація виборчих документів); процес голосування (голосування виборцем більше одного разу, перешкоджання здійсненню виборчих прав); порядок фінансування суб'єктів виборчого процесу (порушення порядку фінансування виборчої кампанії кандидата, політичної партії (блоку)).[2]

Санкції, передбачені Кримінальним кодексом України встановлюють різні види покарання – від штрафу до позбавлення волі. Але, на жаль, норми кримінальної відповідальності не завжди застосовуються на практиці. Звернемося до статистики 2004 та 2010 років президентських виборів та проаналізуємо дієвість механізму кримінальної відповідальності.

Президентські вибори 2004 року у статистиці були позначені, як період найбільших порушень виборчих прав.

За даними офіційної судової статистики: «у період виборчої кампанії по виборах Президента України 2004 року до місцевих і апеляційних загальних судів надійшло всього 137042 скарги, з них було прийнято судами до провадження 133519 скарг, розглянуто з винесенням рішення – 131527 (задоволено 127776 скарг). Можливістю судового захисту своїх виборчих прав намагалися скористатися 135047 виборців, також надійшли 1561 скарга від кандидатів на пост Президента України та їх довірених осіб і 97 скарг від політичних партій та їх блоків. До суду зверталися й офіційні спостерігачі та представники засобів масової інформації, від яких надійшло більше двохсот скарг»[3].

Щодо кримінальної відповідальності, то відповідно до « Аналізу стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції в 2005 році» в кінці 2004 року під час виборів Президента України, було зареєстровано 1887 злочинів проти виборчих прав громадян[4].

Відповідно до «Аналізу роботи судів загальної юрисдикції у I півріччі 2005 року» було виявлено 1,4 тисяч злочинів проти виборчих прав громадян у зв'язку з проведенням президентських виборів[5].

Найбільшу кількість кримінальних справ було порушено за: неправомірне використання виборчих бюлетенів, підробку виборчих документів або неправильний підрахунок голосів(1314); перешкоджання здійсненню виборчого права(137), порушення таємниці голосування(4)[6].

Станом на перше півріччя 2005 року за злочини проти виборчих прав було засуджено 261 особу. У винесених вироках найчастіше згадувались такі злочини, як перешкоджання здійсненню виборчого права шляхом підкупу, обману чи іншим способом; підробка виборчих документів, відкріпних посвідчень; неправомірний вплив службових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування на перебіг виборчого процесу [6].

У більшості справ правопорушниками являлись безробітні та пенсіонери. Вироки, які виносились до цих осіб, були пом'якшені або ж ці особи взагалі звільнялись від відбуття покарання з випробувальним терміном. Серед працюючих осіб список складається від прибиральниць до заступника голови обласної державної адміністрації [6]. У деяких випадках вироком суду встановлювалась заборона на заняття певної посади протягом декількох років. Загальними недоліками роботи органів досудового слідства було затримання лише безпосередніх виконавців, а організатори не були притягнуті до відповідальності. Окрім цього були виявлені порушення з боку членів виборчих комісій, проте свого законного підтвердження у вироках суду вони не знайшли.

Що стосується виборів у 2010 році, то офіційні спостерігачі зазначили, що значних порушень не було в порівнянні з 2004 роком, але все-таки вони були. Найчастішими з них є:

порушення принципу загальності виборів (безпідставне виключення з списку виборців або навпаки); ведення передвиборної агітації з порушенням норм законодавства та порушення в роботі виборчих комісій (видача бюлетенів особам, які не мають прав).

Проте, на думку міжнародних спостерігачів, виборчий процес був прозорий, а виборці мали справжній вибір, обираючи кандидатів, які представляли різні політичні сили[7].

Отже, проаналізувавши порушення виборчих прав у 2004, 2005 та 2010 роках та розглянувши їх закріпленість на законодавчому рівні, все-таки існують певні прогалини в кримінальному законодавству. А тому це тягне за собою недовіру до механізму, який забезпечує дотримання принципу непорушності виборчих прав. Механізм кримінальної відповідальності потребує значних доопрацювань, можливо постановка більш суворих покарань, систематизація виборчого законодавства та покращення умов проведення виборів, зможуть дати можливість знизити кількість порушень. Лише тоді юридична відповідальність буде дійсно відігравати роль гаранта виборчих прав, як це встановлено в законодавстві України.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. тація. – вид. терте, переробл. Та доповн. – Х.: ТОВ «Одісей», 2006. – 1184с.

2. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page4>

3. Судовий захист виборчих прав громадян України на виборах Президента України 2004 року: кількісні характеристики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://court.gov.ua/sudova_statystyka/suddeflaw/

4. Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції в 2005 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/7AE38564311662A9C325718C003E28B8?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=7AE38564311662A9C325718C003E28B8&Count=500&>

5. Аналіз роботи судів загальної юрисдикції у I півріччі 2005 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/F51846B9917A8F40C325709E001D9A19?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=F51846B9917A8F40C325709E001D9A19&Count=500&>

6. Уроки минулих виборів. За фальсифікації покарані окремі виконавці О. Примаченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/LAW/uroki_minulih_viboriv_zh_falsifikatsiyi_pokarani_okremi_vikonavtsi-45640.html

7. Право громадян на вільні вибори та участь в референдумах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.helsinki.org.ua/index.php?id=129835620>

Науковий керівник: доцент кафедри конституційного, муніципального і міжнародного права юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, к.ю.н, доцент Червяцова Аліна Олегівна.